

הרב דוד לוי

כולל פוניבז'

האם יש חיוב מסירת נפש שלא להורות דין שאינו נכון

נודעו בשערים המצוינים, דבריו של הים של שלמה (ב"ק ד, ט) דאם נמצא אדם בסכנת פיקוח נפש מן הנכרים, ויכול הוא להציל את עצמו מידי רודפיו, אם יאמר דין שאינו נכון מן התורה, הרי זה בכלל קידוש השם ויהרג ואל יעבור.

ויש לדון על פי זה בכמה נידונים: א. האם מותר לאדם במקום סכנה להודות ח"ו לאמונת הישמעאלים, אף לשיטות שאינם עובדים ע"ז, מכל מקום משנים הם מתורת משה. ב. האם מותר להחניף לרשע במקום פיקוח נפש. ג. אם רואים הדיינים שאם יפסקו את הדין לאמיתו לא יציית החייב, האם מותר להם לחייבו בסכום קטן יותר, אותו ישלם. ד. באדם מחלל שבת רח"ל, ששומר הלכות אבלות ובאותו הזמן אינו מחלל שבת, האם מותר לומר לו ביום השביעי שחייב הוא באבילות כל השבת, וכך ימנע מחילול שבת, אף שהדין הוא שמקצת היום ככולו.

כמו כן יש לברר, מהיכן מקור דינו של המהרש"ל, וכן האם דינו של הים של שלמה נפסק להלכה. עוד יש לדון, האם האיסור לשנות דין אף במקום סכנה, נאמר בין במקום שמשנה את הדין לפני נכרים, ובין במקום שמשנה הוא את הדין לפני ישראל, או שיש לחלק בזה. ויבואר לפנינו בעזרת ה'.

א.

דברי היש"ש שיש דין יהרג ואל יעבור בהוראת דין שאינו נכון

הים של שלמה מבסס את דינו שחייב הוא למסור את הנפש, על מנת שלא לשנות דין מתורת משה, ומוכיח הוא זאת מדברי הגמ' (ב"ק לה, א): "ת"ר: וכבר שלחה מלכות רומי שני סרדיוטות אצל חכמי ישראל למדונו תורתכם, קראו ושנו ושלשו. בשעת פטירתן, אמרו להם: דקדקנו בכל תורתכם ואמת הוא, חוץ מדבר זה שאתם אומרים: שור של ישראל שנגח שור של כנעני - פטור, של כנעני שנגח שור של ישראל, בין תם בין מועד - משלם נזק שלם, ממ"נ, אי רעהו דוקא, אפילו דכנעני כי נגח דישאל ליפטר. ואי רעהו לאו דוקא, אפילו דישאל כי נגח דכנעני לחייב. ודבר זה אין אנו מודיעים אותו למלכות".

ובתוספות (שם ד"ה קראו) כתבו שחכמי ישראל היו מחויבים ללמדם את דיני התורה, לפי שאם היו נמנעים מלימוד דברי התורה היו בסכנה. ומתקשה היש"ש, מדוע לא שינו להם את דין התורה, והיו אומרים להם שדיני שור של ישראל ושל נכרים שווה, ובכך היו נמנעים מסכנת שמדות וחורבנות אלא מוכח שלומר דין (ששור של ישראל שנגח שור של נכרי חייב) הרי זה בכלל יהרג ואל יעבור, והרי הוא ככופר בתורת משה.

ולחיבת הקודש נצטט את לשונו של הים של שלמה: "גם שמעינן מהאי ברייתא דאסור לשנות דברי תורה, אף כי הסכנה. וחייב למסור עצמו עליה, דלפי חד שינוי דתוס' (ד"ה קראו) שמלכות הרשעה גזרה עליהם. ולמה לא ייראו חכמים שתעליל מלכות הרשעה עליהם. הלא לא תמצא דבר קשה כזה לומר בפני האומות שאנחנו פטורין מהזיקן, והם חייבים. וכי לא היה ראוי לחוש ח"ו לכמה שמדות וחורבות דליפוק מיניה. בפרט מלכות הרשעה, שכל מחשבתם רק להתגולל ולהתנפל על שונאיהם. וא"כ היה להם לשנות, או שניהם חייבים, או שניהם פטורין. אלא ש"מ שמחויבים אנו למסור על קידוש השם. ואם ח"ו ישנה הדין הוה ככופר בתורת משה. ומסתמא איירי כגון שהשרים שאלו בפרטים על כל דין ודין, שור של ישראל שנגח לשל נכרי, ושל נכרי שנגח לשל ישראל. ועל כן השיבו האמת על קדושת השם. כי לא היה יכולת בידם לשמט את עצמם מדין זה".

יש להביא בס"ד מקור נוסף לדברי הים של שלמה, מהא דאיתא בריטב"א (פסחים כה, ב ד"ה וכתב) ובשו"ת הרדב"ז [ח"ד סימן צב (אלף קסג)] הובאו בגליון מהרש"א (יו"ד קנו, א), וז"ל הרדב"ז: "גדולה מזו אני אומר, שאם אונסין לעבור על אחת מכל מצות התורה, באומרים שאין תורת משה אמת, או שאנחנו החלפנו אותה כאשר הם אומרים, ושלא צוה הקדוש ברוך הוא על ככה, שחייב למסור את נפשו עליה אפילו להנאת עצמו ובצנעא ושלא בשעת הגזרה".

הריטב"א והרדב"ז (שם) פסקו על פי זה, שאף לשיטתם שהישמעאלים אינם עובדי ע"ז, מכל מקום צריך ומחויב למסור את הנפש שלא לקבל את אמונתם, לפי שמכחישים הם בתורת משה, שאינה כמו שבידינו.

חזינן אם כן שלפסוק דין שאינו נכון, אף מחשש סכנה, הרי זה כאומר שתורת משה אינה אמת ח"ו, וחייב למסור את נפשו על כך אף בצנעא ולהנאת עצמו, ושלא בשעת הגזירה. וראה הערה².

דברי הים של שלמה ציינם הרע"א בגליון הש"ס (מגילה ט, א) וכבר הביאם השל"ה (שבועות לג, ב). אך ראה להלן (אות ו') מה שהובא מהגר"ש אלישיב זצ"ל, שרבים אין סוברים כיש"ש.

א). בספר מילואי שלמה (לורנץ, ע' רסא), מספר הוא על שיחתו, "עם הגאון רבי יצחק הוטנר זצ"ל כשנת תשל"ה בערך, באשר אז עמדה השאלה האם מותר לוותר על חלק מא"י למען להשיג שלום עם הערבים. הגר"י הוטנר טען שוויתור על חלק של א"י פירושו הודאה והסכמה שהגבולות שנקבעו בתוה"ק אינם הגבולות של א"י, ואנו קובעים גבולות אחרים המקטינות את א"י, ולכן ברור לו שזה נכלל בהגדרתו של היש"ש דאסור לשנות דברי תורה מפני הסכנה וחייב למסור עצמו עליה, ואם ח"ו ישנה דין הוי כופר בתורת משה". [והעירני הרב רועי זק שליט"א שכן היא החלטת מועצת גדולי התורה מט"ז אלול התרצ"ז, סעיף ג]. אך ראה מה שהביא (שם) את דעתו של מרן הרב שך זצ"ל.

ב). יש שהקשו, מדוע לא מוזכר דין זה של מסירת נפש לשנות מן ההלכה, בכלל הג' דברים שיהרג ואל יעבור. אמנם יש ליישב על פי דברי התוס' בסוטה (י, ב ד"ה נוח) שדברים שאינם מפורשים בתורה אינם מנויים בכלל הדינים של יהרג ואל יעבור. שוב ראיתי שכן כתב בספר דרכי עזרי (סנהדרין סי' קלב) ועיי"ש עוד.

ב.

שינוי חכמי ישראל לשון התורה לתלמי המלך

הים של שלמה נדרש לביאור דברי הגמ' במגילה (ט, א): "מעשה בתלמי המלך שכינס שבעים ושנים זקנים, והכניסן בשבעים ושנים בתים, ולא גילה להם על מה כינסן. ונכנס אצל כל אחד ואחד ואמר להם: כתבו לי תורת משה רבכם. נתן הקדוש ברוך הוא בלב כל אחד ואחד עצה, והסכימו כולן לדעת אחת. וכתבו לו אלהים בראשית וכו'".

ויש להבין, דהלא נתבאר כי לשנות דין מן הנאמר בתורת משה הרי זה בכלל יהרג ואל יעבור, ואם כן לכאורה היו צריכים אותם ע"ב זקנים למסור את נפשם והעיקר שלא ישנו מתורת משה.

ומיישב זאת היש"ש בב' אופנים: א. "התם מן שמיא הוא דאסכימו בהדיהו, וכעין רוח הקודש היה. וכן איתא התם, נתן הקדוש ברוך הוא (בלב) כל אחד כו', והוה על פי הדיבור". ב. "ועוד, התם לא שינו שום דבר ממשמעותו, אלא שינו הלשון, דלא יהפכו למינות'. וכמו ששינו כך הוא כוונת המקרא כפשוטו. אבל לומר על הפטור חייב, או להיפך, היה ככופר בתורת משה. מה לי דיבור אחד מה לי כל התורה".

ג.

מקור נוסף לדברי הים של שלמה

מקור נוסף לדברי הים של שלמה יש להביא, מהא דאיתא במתניתין דסוטה (מא, א) לגבי אגריפס המלך: וכשהגיע ללא תוכל לתת עליך איש נכרי, זלגו עיניו דמעות, אמרו לו: אל תתירא, אגריפס, אחינו אתה, אחינו אתה. ובגמ' (שם מא, ב): "תנא באותה שעה נתחייבו שונאי ישראל כלייה שהחניפו לו לאגריפס".

ויש לדון, האם יש בחנופה דין יהרג ואל יעבור. והנה התוס' (ד"ה כל המחניף) כתבו להדיא שאיסור חנופה הוא רק שלא במקום סכנה, אבל במקום סכנה מותר. והביאו ראיה מהגמ' בנדרים (כב, א) שעולא חיזק את ידי הרוצח ששאלו האם יאות עבדי, ואמר לו שכן, ואף פרע לו בית השחיטה, ושאל על כך עולא את רבי יוחנן האם הותר לו לעשות כן, והשיב לו רבי יוחנן שאת נפשו הציל. חזינן שבמקום סכנה מותר להחניף.

והקשו האחרונים (אגרות משה או"ח ב, נא) לשם מה הוצרכו התוס' לראייה, שמותר להחניף במקום פיקוח נפש, ואטו חנופה יותר חמורה מאיסורי שבת שהותרו במקום פיקוח נפש.

ג. אמנם ראה מה שהשיג על כך בשו"ת יד אליהו (סי' מח): "ודוחק לומר שיש חילוק בין דין מדיני התורה, דאז אין לשנות אף מפני הסכנה ובין שאר עניני תורה, דמהי תיתי לחלק בזה, דהא אפילו בפסוק א' כגון ותמנע היתה פילגש כו', וכל התורה ענין א' כנודע". אך יש לציין שהרע"א בגליון הש"ס במגילה (שם) מציין לדברי היש"ש, והרי שקיבל את חילוקיו.

ובאמת יש לציין את דברי הרבינו יונה (שערי תשובה ג, אות קפח) שכתב, שיש לאדם להשיא עצמו לסכנה ואל יחניף. וזה לשונו: "וחייב האדם למסור עצמו לסכנה ואל ישיא את נפשו עון אשמה כזאת. ואמרו רבותינו על ענין אגריפס שהיה קורא בתורה וכשהגיע לפסוק זה: לא תוכל לתת עליך איש נכרי, זלגו עיניו דמעות, ואמרו לו אחינו אתה, באותה שעה נתחייבו שונאיהם של ישראל כליה שחנפו לו לאגריפס. אך כי היושב על המשפט אין לו לפחד מאנשי מות. שנאמר לא תגור מפני איש".

ולשונו מורה ובא, שאף בסכנת נפשות אסור להחניף, דהלא מיירי באנשי מוות. ויש לברר בדעת רבנו יונה האם חולק הוא על התוספות, ובמידה שהוא חולק, מה יענה על הוכחת התוס' מהגמ' בנדרים ששיבח עולא את הרוצח.

ביאור נפלא המאיר את עינינו בזה, כותב הגר"מ פיינשטיין זצ"ל בספרו אגרות משה (שם), דלומר לרשע על מעשה רשע שנוהג כדין, הרי זה באיסור של יהרג ואל יעבור, וכפי שייסד הים של שלמה, שלומר דין שאינו נכון הרי זה איסור של יהרג ואל יעבור. אמנם כל האיסור הוא רק כאשר אומר לרשע, על דין מסוים שנוהג שלא כשורה, ואומר לו שיאות עבד. אמנם להחניף בסתמא ולומר לעובר על דת "ישר וצדיק אתה", שאינו משבח ומתיר לו מעשה רע שעשה, אלא בכלילות, זו חנופה שאין צריך למסור עצמו לסכנה על כך.

אם כן יבואר מה שהוצרכו התוס' לראייה שמותר להחניף לרשע במקום סכנה, דלדברי הים של שלמה יש בכך איסור של יהרג ואל יעבור, והוכיחו התוס', דהיה מקום לומר שלומר לרשע שיאות עבד הרי זה כאומר לו שמותר הדבר, וזהו בכלל האיסור של יהרג ואל יעבור בדין שאינו נכון. "והוכיחו התוס' מהא דעולא שמותר במקום סכנה. והטעם כיון שאינו אומר שהוא מותר אלא שיאות עבד, אין בזה אמירה שהוא דבר מותר, אלא הכוונה אף על פי שהוא דבר אסור שאסרה תורה לא מזלזלו בשביל כך משום שיאות עבד לדעת אנשים כמוהו ולא הרג בעלמא בלא טעם. ולכן אף שבלא סכנה אסור משום שנדמה כמסכים שהוא מותר, אינו מחוייב למסור נפשו על זה", עכ"ד.

ומעתה אפשר לומר בדעת הרבנו יונה, שסובר שצריך למסור את הנפש כדי שלא להחניף לרשע, זהו משום שכאשר הוא מודה לרשע ומחזק אותו הרי זה כאומר שעושה כדין, והרי זה בכלל האיסור של לשנות מדיני התורה האמור בדברי היש"ש, וכפי שאמרו לאגריפס אחינו אתה וראוי אתה למלוכה, אף שיש איסור של לא תוכל לתת עליך איש נכרי. וזאת, בשונה מהגמ' בנדרים שלא אמר לו שמותר לרצוח, אלא שיאות עבד לדעת אנשים כמוהו ולא הרג בלא טעם, ולכן הותר להחניף במקום סכנה.

ובדברי האגרות משה נראה שהוא סובר כשיטת הים של שלמה, וראה עוד באגרות משה (ה, כח אות כא), ובדברות משה (שבת לג, הערה צב). אך ראה מה שכתב בספר העקוב למישור (עמוד לג, הובא בתורתך לישראל ח"ב עמוד תשיח).

ד.

מקור נוסף מעובדא דרבי זכריה בן אבקולס

מקור נוסף לדברי הים של שלמה, יש להביא מעובדא דרבי זכריה בן אבקולס (גיטין נה, א) במעשה דבר קמצא יאמרו בעלי מומין קריבין לגביה מזבח, והקשה הקובץ הערות (מט, ז), דכיון שרצו רבנן להקריב לבעל מום, על כרחך שהיה בזה פיקוח נפש, וא"כ מהו שטען רבי זכריה יאמרו בע"מ קריבין למזבח, והרי סוף סוף פיקוח נפש דוחה לכל איסורי התורה, וידחה גם לטענה דיאמרו, עיי"ש מה שכתב בזה.

ותירץ הגר"ח קניבסקי (משנת פיקוח נפש, עמוד רפג תשובה לח): "כבר כ' המהרש"ל ביש"ש ב"ק פ"ד, שאם ישתנה הלכה בישראל עי"ז ה"ז ביהרג ואל יעבור".

ולפי זה מצינו מקור נוסף מדברי הגמ', לדינו של הים של שלמה, דלכך לא התיר רבי זכריה בן אבקולס לשנות אף במקום סכנה.

אמנם יש מקום לחלק, דכאן יבואו ישראל לידי טעות בהלכה, שיאמרו שבעלי מומין קריבין לגבי מזבח, אולם אין זה מקור לכך שאסור להטעות את הנכרים בדבר הלכה. (וכפי שחילק הגר"ח קניבסקי להלן אות ה').

ה.

חילוק בין הוראת טעות לישראל - להוראת טעות לנכרים

נשאל מרן הגר"ח קניבסקי זצ"ל (משנת פיקוח נפש, עמ' רפג תשובה לט), האם נפסקו דברי הים של שלמה להלכה. וכתב הגר"ח ק לחלק, דאף אם לא נקבל את דברי הים של שלמה לגבי הנכרים, דמותר להטעות לתשובת המינין, מכל מקום אם יגרום הדבר לתקלה ולטעות אצל ישראל, יתכן שדבריו נכונים להלכה ויהרג ואל יעבור.

ונראה מקור לדברי הגר"ח מהא דאיתא בירושלמי (סנהדרין ב, א) דריש לקיש דרש שנשיא שחטא מלקין אותו, וכעס על כך רבי יהודה הנשיא ורצה לאוסרו, ולאחר מכן כשיצא לקראתו הנשיא, שאלו מדוע דרש כך, והשיב ריש לקיש: "מה אתון סבירין (-וכי מה אתם סבורים?) מה דחיל מינכון הוינא מנע אולפניה דרחמנא (-מזה שאני ירא מפניכם אמנע מלומר דבר בלימוד התורה) דמר (-הרי אמר) ר' שמואל בר רב יצחק על הפסוק (שמואל א' ב, כד) אל פני כי לוא טובה השמעה (אשר אנכי שומע מעבירים עם ה')".

הרי שיש מקור לכך שאף במקום סכנה צריך לומר את ההלכה האמיתית ולא לשנותה, וכן הוכיח בשו"ת יד אליהו (סי' מח) וז"ל: "משמע מכאן, דאפילו מפני המורא אין לשנות הדין, אף דהתם בישראל מיירי, מכל מקום אין טעם לחלק".

אמנם אפשר שמרן הגר"ח קניבסקי זצ"ל למד מכאן שלהלכה נאסר לשנות את הדין בפני ישראל, אולם אין זה הכרח שלפני נכרים אסור לשנות את הדין במקום סכנה.

וראה מקור נוסף לאיסור שינוי הדין לפני ישראל, מעובדא דרבי זכריה בן אבוקולס, הובא בקטע הקודם.

ו.

החולקים על הים של שלמה

אמנם יש חולקים על דברי הים של שלמה, וכפי שהאריך בשו"ת יד אליהו (לובלין, סי' מח), שאין איסור לשנות מההלכה לפני נכרים במקום סכנה וודאית, וכל דברי המהרש"ל שייכים רק במקום שאין זו סכנה וודאית, עיי"ש.

והנה לא ירדתי להבנת דברי קדשו, דהיש"ש כתב שיש חשש ממשי של פיקוח נפש ממלכות הרשעה שכל מחשבותם להעליל על ישראל, וכלשונו: "וכי לא היה ראוי לחוש ח"ו לכמה שמדות וחורבות דליפוק מיניה. בפרט מלכות הרשעה, שכל מחשבתם רק להתגולל ולהתנפל על שונאיו". ואם כן בכל דיני התורה נחשב הדבר לספק פיקוח נפש שמחללין על כך שבת (יומא פה, ב), ואם כן היה צריך להידחות האיסור לשנות מן ההלכה במקום ספק פיקוח נפש, וצ"ע.

בספר תורתך לישראל (אורצל, עמוד נא, ובחלק ב' פרק לב) הביא את דברי היד אליהו שהגם שאיסור חמור להורות הלכה שאינה נכונה, מכל מקום אין על כך דין יהרג ואל יעבור, ומעיד שכן אמר לו הגרי"ש אלישיב זצ"ל על היש"ש - "שיש הרבה חולקים עליו". (וראה עוד בקטע הבא).

ז.

ידון בדברי היעירות דבש שמותר לדיין לפסוק זכאי כדי שיצא הנידון חייב

בשו"ת דברי יציב (חושן משפט סי' ד') דן: "נסתפקתי, באם הדיינים רואים שאם יפסקו הדין לאמיתו לא יציית הנדון כלל ונמצא התובע מפסיד לגמרי אבל כשיחייבו אותו בסכום קטן ישלם לפחות סכום זה, אי יאות להו למעבד הכי ולעוות משפט כדי להציל במה דאפשר את העשוק מיד עושקו, או שגם זה בכלל ולא תגורו מפני איש כי המשפט לאלקים הוא ובהדי כבשי דרחמנא למה לך, שעל הדיינים להוציא פסק דין לאמיתו של תורה מבלי להתחשב כלל אם הבע"ד יציית דינא או לא".

והביא הדברי יציב ראייה, ממה שכתב הגר"י אייבשיץ זצ"ל בספרו יעירות דבש (ח"ב סי' יז), בהא דאיתא בגמ' (סנהדרין יז, א) דאין ממנין בסנהדרין רק מי שיודע לטהר את השרץ מן התורה, והתוס' (ד"ה שיודע) הקשו מה לנו בחריפות של הבל. וכתב ליישב זאת היעירות דבש: "ובימי חורפי הייתי אומר, דידוע המצוה לבער רשעים ולעשות משפט כתוב בעושי רע, וא"כ העושה רציחה וכדומה בפני בית דין עד שאין פתחון פה לצדד בזכותו, וא"כ יהיה זכאי, כי בית דין שאמרו כולם לחובה זכאי (סנהדרין יז, ב), וא"כ יצא נקי ברשעתו, ואף הם מרבים שפיכות דמים

בישראל, אך באמת כשיקרה דבר נבל כזה, אף אם אחד מסנהדרין מתכוון לומר זכאי כדי שלא יהיו כולם אומרים חייב והרי הוא חייב, אך ודאי לא יתכן לומר בבית דין זכאי או חייב בלי נתינת טעם לדבריו, וא"כ זה שפעל רע איך אפשר לומר זכאי, אבל אם הם יודעים בכח התורה לומר על טמא טהור ולהראות פנים, הרי יכול לומר על חייב זכאי ולהראות פנים בתורה, ו[ב]גלל כן יצא משפט צדק, ואתי שפיר".

ומוכיח מדבריו הדברי יציב, שמותר לדיין לומר דין שלא לאמיתו בכדי שייצא הדין לאורה, ולא נאמר שמחויב הדיין לפסוק את הדין לפי משפטו, אף שלאחר מכן לא יקיים החייב את דינו, משום דבהדי כבשי דרחמנא למה לך, עכ"ד.

ויש לדון לכאורה, האם מוכח מדברי היעירות דבש דלא כיס של שלמה, שכן לדעת המהרש"ל איסור גמור הוא לפסוק דין שאינו נכון, ואם כן כיצד יאמר הדיין שהוא זכאי בו בזמן שידוע שנידון חייב, והלא כהאי גוונא זהו איסור של יהרג ואל יעבור".

ואמר לי הגאון רבי איתמר גרבוז שליט"א, דיתכן שדברי היעירות דבש יכולים לעלות בקנה אחד עם היש"ש, לפי שכאשר פוסק הדיין זכאי ועל ידי כך יוצאת כוונתו לחייב את הנידון, אם כן נמצא שבאמירתו קיים את הדין שמגיע מיתה לנידון, עכ"ד.

אמנם על מה שכתב הדברי יציב, שיכול לחייב פחות מהדין, שם לכאורה אין מתאים לומר שבפסק מקיים את הדין, שכן להדיא פוסק דין שאינו נכון ומחייב פחות מהשיעור, ויל"ע.

ח.

לומר למחלל שבת שחייב באבילות (שלא כדין) בכדי שישמור את השבת

בספר משנת פיקוח נפש (ע"ה ז) הביא את דברי התורת היולדת (פרק נ"ט אות ה'), במחלל שבת שיושב שבעה רח"ל, והיום השביעי חל בשבת, ובא לשאול האם מותר לו לקום בשבת בבוקר, ועל פי דין יכול לקום לפי שמקצת היום ככולו, ומכל מקום אם ימשיך לשבת שבעה לא יחלל את אותה שבת, פוסק הגר"י זילברשטיין שליט"א שיאמר לו החכם שצריך להמשיך לשבת שבעה עד סוף השבת. ובמשנת פיקוח נפש מקשה על כך היות ולפי היש"ש איסור לומר דין שאינו נכון.

וכתב לדון (שם), על פי מה שהביא את תשובת הגר"ח קניבסקי זצ"ל, דמותר לומר דין שאינו נכון, כל היכא שלאחר מכן יאמר לו את הדין האמיתי ולא יצא מכשול על ידו, עיי"ש.

ומעתה אפשר לומר למחלל שבת שצריך הוא לשבת שבעה עד סוף השבת, וכך נצילנו מחילול שבת, ולאחר השבת יאמר לו שבירר שוב את ההלכה, והדין הוא שיכול היה לקום בשבת בבוקר, וכך נמצא שלא פסק דין שאינו נכון.

ד). יש להוסיף בזה, דאף באור החיים (שמות כג, ב הובא דברי יציב שם) שחולק על היעירות דבש, וסובר שאסור לדיין לומר זכאי בזמן שחושב שהוא חייב וזאת בכדי לחייב את הנידון. אמנם אין הטעם משום שאסור לומר דין שאינו נכון, אלא בהדי כבשי דרחמנא למה לך, טעמים נוספים, עיי"ש.

אלא דיש מקום לדון בעוד אופן ביישוב דברי בעל התורה היולדת, על פי מה שהובא בקטע הקודם, דבמקום שעל ידי הפסק מתקיים הדין תורה כהלכתו, אין בזה עקירת דין תורה, ואם כן על ידי האמירה למחלל שבת שחייב הוא באבילות, מתקיים דין תורה שאינו עובר בחילול שבת קדשנו, וכהאי גוונא אין בזה סתירה לדברי היש"ש, ויל"ע.

סיכום

הים של שלמה חידש, שיש חיוב של יהרג ואל יעבור בכדי שלא לומר דין שאינו נכון, והעתיקו הרע"א והשל"ה. היד אליהו חולק על דבריו ומתיר במקום סכנה גמורה לומר דין שאינו נכון. ולהלכה, האגרות משה פסק כים של שלמה. הגר"ח קניבסקי זצ"ל חילק בין להורות לישראל שלא כדין שזה יהרג ואל יעבור, לבין להורות לנכרים שלא כדין שבוזה אפשר שלא נתקבלו דברי היש"ש. מאידך דעת הגרי"ש אלישיב זצ"ל שלא קיי"ל כים של שלמה.

